

УДК 336.5

Каліновський Р.О.
аспірант кафедри економічної теорії,
макро- і мікроекономіки
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

РОЛЬ ВИДАТКІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ У ПРОВЕДЕННІ СТАБІЛІЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

У статті розкрито сутність такого економічного явища, як видатки державного бюджету. Висвітлено ключові проблеми, пов'язані з видатками державного бюджету в Україні. Здійснено огляд динаміки державних закупівель товарів і послуг в Україні. Розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності використання державних видатків як інструменту впливу держави на економіку.

Ключові слова: державний бюджет, державні видатки, державні закупівлі, стабілізаційна політика, дефіцит бюджету.

Калиновский Р.А. РОЛЬ РАСХОДОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО БЮДЖЕТА В ПРОВЕДЕНИИ СТАБИЛИЗАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ В УКРАИНЕ

В статье раскрыта сущность такого экономического явления, как расходы государственного бюджета. Освещены ключевые проблемы, связанные с расходами государственного бюджета в Украине. Осуществлен обзор динамики государственных закупок товаров и услуг в Украине. Разработаны рекомендации по повышению эффективности использования государственных расходов как инструмента воздействия государства на экономику.

Ключевые слова: государственный бюджет, государственные расходы, государственные закупки, стабилизационная политика, дефицит бюджета.

Kalinovskiy R.O. ROLE OF STATE BUDGET EXPENDITURES IN THE CONDUCT OF STABILIZATION POLICY IN UKRAINE

The article reveals the essence of such economic phenomenon as the state budget expenditures. The key problems related to the state budget expenditures in Ukraine are highlighted. The review of the dynamics of public procurement of goods and services in Ukraine is carried out. The recommendations for improving the efficiency of state expenditures as an instrument of the state's impact on the economy are developed.

Keywords: state budget, state expenditures, public procurement, stabilization policy, budget deficit.

Постановка проблеми. Серед важелів державного регулювання економіки провідне місце займають бюджетно-податкові інструменти. Фактично для кожної із загальнозначених моделей регуляторного впливу держави притаманним є використання фінансових, бюджетних та податкових інструментів, які дають змогу перерозподіляти товарні, грошові та інвестиційні потоки в країні. Їх призначення полягає у використанні бюджетного інструментарію для впливу на розвиток економічної системи.

Сьогодні для України вкрай важливою є проблема оптимізації державних видатків та збалансування державного бюджету, вирішення якої має позитивно вплинути на економічний розвиток країни, що визначає актуальність проведеного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування та підтримки стабілізаційного курсу держави, розроблення ефективних програм збалансування державних видатків, застосування відповідного інструментарію сьогодні є дуже актуальними та широко висвітлюються у вітчизняних та зарубіжних наукових працях. Останнім часом проблема регулювання державних видатків набула неабиякого поширення та знаходиться у сфері наукових інтересів значної кількості вчених. Серед представників сучасної економічної думки України зазначену проблему досліджували Ю. Петленко та Є. Милованова [1], які розробили теоретичні та методологічні аспекти фіскальної політики держави, О. Міняйло [2, 4], який проаналізував державні закупівлі товарів і послуг у системі регулювання національної економіки, О. Колісник [7], який дослідив проблеми управління бюджетним дефіцитом, та інші.

У цій статті розглядаються, крім іншого, такі невідомі частини загальної проблеми, як пошук шляхів підвищення ефективності використання дер-

жавних видатків як інструменту впливу держави на економіку.

Формулювання цілей дослідження. Метою статті є дослідження ролі видатків державного бюджету у проведенні стабілізаційної політики в Україні.

Основними завданнями дослідження є:

- розкриття сутності такого економічного явища, як видатки державного бюджету;
- висвітлення ключових проблем, пов'язаних із видатками державного бюджету в Україні;
- огляд динаміки державних закупівель товарів і послуг в Україні;
- розроблення рекомендацій щодо підвищення ефективності використання державних видатків як інструменту впливу держави на економіку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджетна система та чинники, які вона генерує, чинять значний вплив на економічне зростання. Цей вплив можна виявити за зміною макроекономічних показників. Очевидно, що така зміна залежить не лише від чинників бюджетної системи, проте в умовах України роль бюджетних чинників є досить значною.

Так, український вчений-економіст Ю. Петленко вказує на важливість державного втручання в економіку в межах проведення фіскальної стабілізаційної політики. Зокрема, вона наводить такі особливості урядового впливу на економічну ситуацію в країні:

- «– фінансова діяльність держави щодо регулювання дефіциту державного бюджету проявляється у втручанні в економіку, з одного боку, завдяки реалізації політики формування доходів бюджету, а з іншого – як механізм стимулювання діяльності суб'єктів господарювання;
- втручання держави в економіку позначається на макроекономічній рівновазі – сукупному попиту

та сукупній пропозиції, а також спрямоване на зменшення негативного впливу економічних циклів на стабільність ділової активності» [1, с. 29].

На думку іншого вітчизняного вченого, О. Міняйла, «найбільш важливою із складників бюджетно-податкової політики є політика державних видатків, від якої певною мірою залежить не тільки забезпечення платоспроможності держави, її бюджетної безпеки, але й економічне зростання, соціальна справедливність тощо» [2, с. 82].

Державні видатки – це витрати, пов’язані з діяльністю держави. За допомогою останньої забезпечується споживання так званих суспільних благ. Крім того, деякі державні видатки є прямими трансфертними платежами приватному сектору (соціальна допомога, пенсії, страхування безробіття тощо), які не збільшують приватне споживання, але змінюють його структуру.

Таким чином, державні видатки визначають відносні розміри приватного і державного секторів економіки, тобто відносні розміри приватного і суспільного споживання ВВП. Сукупні державні видатки є складником сукупного попиту, вони впливають як на ефективний попит, так і на сукупну пропозицію в економіці.

Значна увага сучасних дослідників спрямована на вивчення факторів, які формують політику у сфері видатків бюджету, в контексті їх впливу на соціально-економічні процеси.

Сьогодні в Україні через політичні та економічні фактори відбуваються зміни рівня і структури державних видатків. Серед найвагоміших факторів виокремлюються: зміна структури потреб домогосподарств та зростання питомої ваги потреб, які задовольняються державою; зміна відносного значення благ і послуг, надання яких державою зумовлене наявністю зовнішніх ефектів (насамперед захист територіальної цілісності країни); проведення стабілізаційної політики; збільшення державного боргу та зростання витрат з його обслуговування; демографічні зміни.

Негативні фактори економічного розвитку української економіки спричинили зменшення стимулюючої ролі державних видатків як провідного інструменту державного регулювання економіки. Загальноприйнятим є положення про те, що державні видатки сприяють досягненню цілей економічного зростання, але на практиці їх збільшення не завжди приводить до покращення основних макроекономічних показників країни. Значною мірою економічне зростання залежить від структури видатків та розміру видатків розвитку. Структурний склад видаткової частини бюджету зумовлюється суспільним способом виробництва, політичним устроєм країни, суттю та функціями держави.

Аналізуючи структуру державних видатків за функціональним призначенням та її вплив на зміну основних макроекономічних показників, із загальної сукупності видатків зведеного бюджету виділяють видатки на державне управління, на підтримку галузей економіки, на соціальний захист населення та на фінансування соціально-культурної сфери.

Найважливішим складником державних видатків є державні закупівлі товарів і послуг. Економічна сутність державних закупівель товарів і послуг як складника системи регулювання національної економіки виявляється у фінансово-економічних відносинах, що виникають між органами державної влади і місцевим самоврядуванням, державним та приватним секторами економіки у процесі придбання та вико-

ристання економічних благ з метою забезпечення виконання завдань та функцій держави.

Державні закупівлі є ефективним інструментом державного регулювання економічного та соціального розвитку країни. Система державних закупівель ґрунтується на сукупності фінансово-економічних відносин, інституційно-інноваційних механізмів здійснення закупівель за державні кошти, критеріях ефективності та результативності проведення процедури закупівель.

Виходячи з аналізу значення державних закупівель як макроекономічного регулятора національної економіки, можна сказати, що державні закупівлі слід розглядати як вагомий важіль стимулювання ефективного попиту через нарощування обсягів національного випуску, зниження рівня безробіття та збільшення сукупних доходів суб’єктів господарювання. За допомогою регуляторної функції закупівель держава впливає на інноваційні процеси під час розроблення науково-технічної, інноваційної, промислової та бюджетної політик.

Розглянемо динаміку проведення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти в Україні у 2007–2015 роках (дані за останні 2 роки відсутні) (рис. 1):

Як бачимо, під час світової фінансової кризи 2008–2009 років обсяг державних закупівель в Україні суттєво знизився (у 2,5 рази), після чого, однак, зріс одразу в 6 разів. Також суттєве (у 2 рази) зменшення обсягу закупівель спостерігалось у 2012 році, проте загальний тренд є зростаючим.

Перехід до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки потребує нових підходів щодо державних закупівель товарів і послуг у системі регулювання національної економіки.

Сучасний механізм регулювання економічної діяльності можна уявити як інтегровану систему методів, засобів та форм, за допомогою яких здійснюється вплив держави на об’єкти торгівлі. Ринок державних закупівель товарів і послуг є найбільш містким сегментом вітчизняної торгівлі.

Впровадження нових моделей управління закупівлями товарів і послуг для державних потреб пов’язане з певними методологічними труднощами, які полягають у пошуку ефективної організації процесу їх здійснення. Нові завдання управління і висока невизначеність трансформаційної економіки вимагають розроблення адекватних методологічних засад проведення державних закупівель товарів і послуг та формування системи управління фінансами.

Сучасним вітчизняним науковцем О. Міняйлом було побудовано організаційно-інформаційний алгоритм державних закупівель, у якому виділено організаційні та інформаційні аспекти здійснення закупівель товарів і послуг (рис. 2).

Основними проблемами системи державних закупівель є:

- нестабільність законодавства, що приводить до неоднозначності трактування окремих норм і правил розподілу бюджетних коштів;
- конфлікт інтересів у сфері державних закупівель між органами державної влади та суб’єктами господарювання, котрі є постачальниками товарів та послуг за державні кошти;
- нецільове використання коштів під час проведення державних закупівель;
- недостатня відкритість та прозорість закупівель;
- повільне впровадження новітніх технологій у здійсненні процедур закупівлі товарів та послуг.

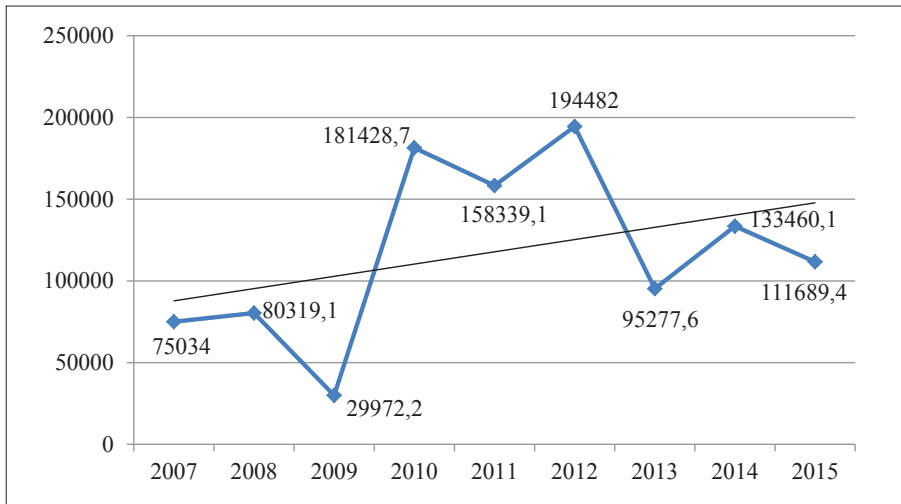

Рис. 1. Динаміка проведення закупівель товарів, робіт і послуг за державні кошти в Україні у 2007–2015 рр., млн грн

Джерело: складено автором на основі [3]

Рис. 2. Алгоритм організації державних закупівель товарів і послуг

Джерело: [4, с. 9]

«Оскільки уряд має безліч статей витрат, йому необхідно оплачувати свої рахунки, тобто узгоджувати свої видатки із бюджетним обмеженням» [5, с. 27]. Різке зниження темпів приросту ВВП (табл. 1), погіршення фінансових результатів діяльності підприємств та зниження доходів населення спровокували різке звуження дохідної бази бюджету. Є нагальна необхідність оптимізувати видатки, сконцентрувавши ресурси лише на пріоритетних напрямках економіки.

З урахуванням спаду попередніх років можна зазначити, що економіка України має суттєві резерви збільшення ВВП за рахунок підвищення

внутрішнього попиту. Окрім того, важливим є збільшення обсягів внутрішніх інвестицій паралельно із створенням сприятливих умов для залучення іноземних.

На сучасному етапі розвитку вітчизняної економіки виникає реальна необхідність збалансування податкового навантаження і державних видатків, що сприятиме збільшенню номінального доходу населення і водночас впливатиме на економічну ситуацію в країні.

Під час складання і виконання державного бюджету слід проводити комплекс тактичних заходів, спрямованих на скорочення дефіциту бюджету, таких як:

«– удосконалення трансфертної політики та підвищення ефективності трансфертних платежів, зокрема зменшення виплат непродуктивним галузям національного господарства;

– відмова від концепції дефіцитного фінансування (ситуація, за якої видатки, що перевищують заплавані доходи, фінансуються за рахунок додатково отриманих доходів і залучених бюджетних джерел);

– запровадження жорсткого режиму економії бюджетних коштів, зокрема скорочення витрат на державне управління, ліквідація необґрунтованих та малоефективних економічних і соціальних пільг тощо» [7, с. 108].

Можна запропонувати:

1) обирати ті чи інші інструменти фіскальної політики лише з урахуванням довгострокових прогнозів щодо економічної ситуації;

2) у здійсненні фіскальної політики керуватися не лише інтересами економічного зростання, але й суспільною корисністю;

3) політика державних видатків повинна відповідати принципам прозорості, чіткості та визначеності.

Не менш важливими умовами стабілізації економіки є стримування рівня державних видатків у допустимих з макроекономічного погляду межах, зміцнення ролі державних органів в економічному стимулюванні діяльності приватного сектору, заохочення капітальних інвестицій тощо.

Стимулююча дія заходів державного регулювання для української економіки повинна бути спрямована на покращення інвестиційної діяльності в країні за умови незмінного приросту кінцевих споживчих витрат приватного і державного секторів. Поряд із

Таблиця 1

Динаміка обсягів ВВП та його приростів в Україні у 2007–2017 рр.

	Номінальний ВВП у фактичних цінах, млн грн			Номінальний ВВП, млн дол.		
2007	720731			142719		
2008	948056	+227325	+31.5%	179992	+37273	+26.1%
2009	913345	-34711	-3.7%	117228	-62765	-34.9%
2010	1082569	+169224	+18.5%	136419	+19192	+16.4%
2011	1316600	+234031	+21.6%	163160	+26740	+19.6%
2012	1408889	+92289	+7.0%	175781	+12622	+7.7%
2013	1454931	+46042	+3.3%	183310	+7529	+4.3%
2014	1566728	+111797	+7.7%	131805	-51505	-28.1%
2015	1979458	+412730	+26.3%	90615	-41190	-31.3%
2016	2383182	+403724	+20.4%	93270	+2655	+2.9%
2017	2982920	+599738	+25.2%	112154	+18884	+20.2%

Джерело: [6]

цим вагоме місце повинна займати політика стимулювання експортного товарного потоку, що дасть змогу стабілізувати частку чистого експорту як компонента ВВП.

Висновки і перспективи подальших розвідок. На основі проведеного дослідження можна дійти висновку, що вплив бюджетних процесів на економічну ситуацію в країні є основоположною віхою визначення і проведення макроекономічної стабілізаційної політики.

Успішна реформа системи державних видатків є найважливішою умовою реалізації економічних реформ та забезпечення високих темпів зростання економіки України, проте ці реформи повинні виступати не відокремленим елементом державного впливу на розвиток економіки, а перебувати в тісному взаємозв'язку з реформами в таких сферах, як оподаткування, ціноутворення, діяльність державних підприємств, розвиток соціальної інфраструктури ринкової економіки.

Хронічний дефіцит державного бюджету є значною загрозою для економіки країни, оскільки відтягує фінансові ресурси держави на обслуговування та погашення державного боргу. З іншого боку, для підтримання пріоритетних галузей економіки та цільового рівня зайнятості уряду необхідне фіксоване фінансування певного обсягу державних видатків, навіть якщо це приводитиме до поглиблення дефіциту бюджету. Виявлення впливу

бюджетних видатків на макроекономічні показники економічно-соціального розвитку та розроблення рекомендацій, які сприяли б вирішенню невідкладних питань розвитку економіки і соціальної сфери, є невідкладним завданням українських науковців та підґрунтям для подальших наукових досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Петленко Ю. Теоретичні та методологічні аспекти фінансової політики держави / Ю. Петленко, Є. Милованова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2017. № 1 (190). С. 28–35.
2. Міняйло О. Фінансова політика у системі важелів стимулювання національної економіки // Банківська справа. 2008. № 4. С. 81–94.
3. Державна служба статистики України / URL: www.ukrstat.gov.ua. – Назва з екрану.
4. Міняйло О. Державні закупівлі товарів і послуг у системі регулювання національної економіки: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: спеціальність 08.00.03, Київ, 2011 рік. 21 с.
5. Каліновський Р. Вплив бюджетного дефіциту на реалізацію стабілізаційної політики держави / Р.О. Каліновський // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2018. № 1(196). С. 27–33.
6. Валовий внутрішній продукт України / URL: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/> – Назва з екрану.
7. Колісник О. Управління бюджетним дефіцитом / О. Колісник // Світ фінансів. 2011. № 3–4. С. 102–110.